

Az erdélyi magyar képzőművészet

Irta: Vásárhelyi Z. Emil

Erdélyben szervezett művészeti életről nem beszélhetünk, sőt a művészi élet szervezettségéről még egyes városok keretében sem. Nagybányán a haladó művésztelep jelentett némi egységet, míg Temesvárott az ott székelő Képzőművészeti Főiskola. Kétségtelen ezzel szemben a művészeti tulszaporodás és tultermelés. A tultermelést elsősorban a megélhetési és adásvételi viszonyok sinylik meg. A századoknak évszázados kisebbségi sorsban kialakult önellátásuk, a román művészet tehetségeseinek, sőt féltehetségeinek is a hatalmas állami támogatás, a kapcsolt részeken való temérdek templomfestés stb. konjunktúrája jön segítségül. A magyar képzőművészet szervezettségéről nem beszélhetünk, állami támogatást várnia meddő reménység. Teljességgel és csupán vásárló közönségére van utalva. A magyar közönség pedig a magyar kínálatnak csupán (hózzávetőlegesen) 30 százalékát képes felvenni. A fennt maradó 70 százalék nagyrészt a román, kisebb részét a zsidó közönség vásárolja. Ez a 70 százalék azonban korántsem kulturfőlény. Csak munkaszurrogátum. A tulkinálat, az elfajuló verseny eredménye az árcsökkenés. A műkedvelők, kiknek a festészet mellékkereset, vagy szórakozás, áraikat nyugodtan verhetik le az anyagárig, legelőnytelenebb helyzetbe épen a legértékesebb elemet, a hivatottakat juttatva ezáltal. A művésznek lépést kell tartnia a gazdaságilag jobb helyzetben lévő műkedvelővel s megélhetését biztosítandó több, tehát selejtesebb munkát kell végeznie. A termelés átlagának színvonala állandóan süllyed. A közönség elveszítve becsülésének legbiztosabb iránytűjét, a kép árát, tájékozatlanul áll a selejtes alkotások között. A műitélettől hasztalan vár utbaigazítást; kritikusaink nagyrésze hózzávetőleges tájékozottsággal sem rendelkezik művészeti kérdésekben s a kevés hózzáértő is olyan szempontokat tart szem előtt ítéletében, melyeknek a művészethez édes-kevés közük van. Politikát kevernek bírálataikba és elkedvetlenítik az igaz alkotót.

A megszervezésre nem egy kísérlet történt, de ezek alig jutottak tul a tervezető megbeszéléseken. 1930-ban jött létre Kós Károly kezdeményezéséből a Barabás Miklós Céh, mely 1931-ben két gyűjteményes tárlatot is nyitott, majd hét évig tartó álomba merült. 1937 tavaszán Pap Aurél és Thorma János neve alatt újfent mozgalom indult egy, az erdélyi művészeket nemzetiségre való tekintet nélkül összefogó, társulás létesítésére, de a megalakulást teljes részvétlenség kísértte, úgy, hogy sorsa előre látható. Ugyancsak 1937 április-májusában sikerült az új erőre kapott Barabás Miklós Céhnek Budapesten gyűjteményes kiállítást rendeznie. Abban, hogy ez lehetővé vált, nagy része van az Erdélyi Szépművészeti Céh-

nek és a Céh magyarországi barátainak. A Céh teljes erkölcsi és anyagi fedezetet nyújtott a kiállítás rendezőségének. Ez tette lehetővé tizenegy erdélyi művész — a Barabás Miklós Céh tagjai — bemutatkozását. A kiállítás hatalmas erkölcsi sikerrel és még hatalmasabb anyagi deficittel zárult, (a deficitet teljes egészében a Szépmíves Céh vállalta magára.) Még sem volt elpocsékoltság az erőfeszítés. Képzőművészetünk legjelesebbjei közvetlen összeköttetésbe kerültek az anyaország képzőművészeti kulturájával s megszűnt az a pusztító zárkózottság, amelyet eddig kinaifalként kerített képzőművészeink helyhez kötött volta. Nagy Imre, Bordy András, Szervácus Jenő, Gy. Szabó Béla kapcsolódtak egészségesebb vérkeringésbe zsidadt visszavonultságukból s most jogosan, fokozott érdeklődéssel várjuk az első megmozdulás hatását.

A tavaszi kiállítás sorsa és eredménye csak mégjobban hangsúlyozza az eddig is nyilván tudott tényt: képzőművészeink szövetkezésének multhatatlanul szükséges voltát. Hangsúlyozza annak szükségét, hogy képzőművészeink országhatáron innen és túl egységes erővel és erkölcsi sulyal jelentkezzenek s a tavaszi kivonulás által tört gyalogutat szekerüttá tágítsák. A szövetkezés olyan kérdéseket oldhatna meg, melyeknek tisztázása egyének számára lehetetlenség. Kialakítaná elsősorban a magyar művészek közösségi szellemét, melynek hiánya a legnagyobb akadálya minden megmozdulásuknak. Intézményesíthetné a bel- és külföldi kiállításokat, a mai guerilla jellegű alkalmi és ezért bizalmatlansággal fogadott vállalkozások helyén. Állandó kiállítási helyiséget nyithatna a sötét, vagy agyonvilágított kalandos termek helyett. Megoldhatná az olcsóbb anyagbeszerzés kérdéseit: a segélyezést. Könyvtárat létesíthetne, mely hozzáférhetővé tenné a külföldi szakmunkákat és megközelíthetetlen folyóiratokat. Áldásosan befolyásolná az egységes erdélyi stílus kialakulását a mai anarkia helyén.

*

Stílusának szempontjából Erdély három nemzetiségének művészetét a főhatalom változása után háromféle sors várta. A szászok talán az eddigénél is eltökéltebben fordultak a német anyaművészet felé. A románok új árnyalatot szolgáltatva, felszivódtak a román-bizánci művészetbe. A magyarok gyökértelenül, levágott ágazásként maradtak a végeken. 1920 körül a magyar művészet, csak úgy, mint a gyöke, az európai, a tájékozatlan kapkodások és össze-vissza való kezdeményezések jegyében állott. Az erdélyi csonkok ennek az összevisszaságnak részei. Naturalizmus, impresszió francia és német expresszió s egymástól elkülönülve, részben a mostoha körülmények által el is különítve, egyenként fellelhetőek. Ilyen körülmények között stílus vagy szellemtörténeti alapon csoportosítani az erdélyi művészeket lehetetlen, egyéb csoportosulásaik pedig nincsenek. Beszámolónk az erdélyi művészet néhány kiemelkedő egyéniségéről ezért pusztán felsorolás marad.

*

A nagybányai naturalista-impresszionizmus legkiemelkedőbb alakjával, a művésztelep megalapítójával, az erdélyi képzőművészet nesz-

torával, Thorma Jánossal kell kezdenünk természetesen felsorolásunkat. Nagybányán, mint a művésztelep volt professzora él és dolgozik még az erőteljes egyéniségű német-expresszionista Ziffer Sándor, itt él és fest Mikola András, Krizsán János, Udvardy Ferenc; Sztánán az építőművész Kós Károly, Kolozsváron festett Szolnay Sándor, az erdélyi festészet talán legértékesebb képviselője (ez év tavaszán költözött Nagyenyedre.) Itt faragott fába Serváciusz Jenő, az erdélyiség megszállott képzeletű neo-gót lelkű szobrásza és ide tért haza néhány hete másfél éves európai tanulmányutjáról Gy. Szabó Béla, az ismert fametsző és festőművész. Londont járta meg nagysikerű kiállítása után Nagy Imre, a csikzsögödi földműves-élet festője; Héderfáján a Küküllőmentén festi impresszionista akvarelljeit Bordy András; Temesváron Gallasz Nándor faragja intellektuálitással átítatott szobrait; Nagyváradon Maczalik Alfrédot, Aradon Pataky Sándort, az akvarellistát kell megemlitenünk.

A felvázolás elnagyolt és hiányos, amint nem is lehet más. Képzőművészeti életünk szövevénye ma szinte áttekinthetetlen s e sorok szerzőjének másfél esztendősz rendszeres kutatásra volt szüksége, hogy valamelyes áttekintést nyerjen az erdélyi képzőművészi műveltség vezéreiről és közkatonaíróiról. Beszámolóm végeztével annak tudata szomorít, hogy minden törekvésem ellenére sem voltam képes hiánytalan képet nyújtani alkotóink összeségéről és munkálkodásukról.